

УДК 373.5.016:5-056.36]:37.091.33-027.22:001

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264228>

НАТАЛІЯ БАРАННИК

МАРИНА ДЯЧЕНКО-БОГУН

ORCID 0000-0002-1209-2120

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПІД ЧАС НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Аналізується значення науково-дослідної роботи з природничих наук у формуванні пізнавальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, а також організація навчально-виховного процесу для таких дітей. Розкривається сутність інклюзивного навчання. Також акцентується увага на тому, що упродовж останніх років зростає необхідність у підготовці педагогічних кадрів та навчального закладу до навчання дітей з ООП, розробці й подальшому удосконаленні навчально-методичного забезпечення (індивідуальних навчальних планів, спеціальних програм, підручників і дидактичних засобів, враховуючи вимоги особистісно-діяльнісного підходу в освіті дітей з порушеннями психофізичного розвитку, ефективних технологій навчання та викладання, придатних для поліморфного контингенту учнів), створення спеціальних умов (доступність будівель і приміщень, використання відповідних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками або особами, які їх замінюють, надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги). Висвітлена коротка характеристика особливостей дітей з певними освітніми потребами, на які необхідно звернути увагу педагогу при організації навчально-виховного процесу.

***Ключові слова:** пізнавальна діяльність, науково-дослідна робота, особливі освітні потреби, інклюзивне навчання, навчально-виховний процес*

Постановка проблеми. В усьому світі відбувається активний розвиток інклюзивного навчання і Україна не є виключенням. Це є результатом збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами. Тож головна мета системи освіти, полягає у впровадженні інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, а також у підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів. Перед закладами освіти постає завдання в правильній організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами, що сприятиме їх розвитку та формуванню пізнавальної діяльності. Науково-дослідна робота, одна із форм навчальної роботи, що слугує активізації пізнавальної діяльності учнів, особливо під час вивчення предметів природничого циклу.

Упродовж останніх років в Україні спостерігається значне збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП), які отримують освіту в інклюзивних класах (групах) закладів освіти. За офіційними статистичними даними в результаті розвитку інклюзивного навчання у 2021/2022 н. р. кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась на 7608 осіб і становить 32686 учнів (у 2020/2021 – 25078 учнів). Кількість інклюзивних класів зросла на 4535 одиниць і становить 23216 таких класів. Тому виникає необхідність підготовки вчителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливість навчання усіх дітей в умовах загальноосвітнього закладу досить давно стала об'єктом дослідження науковців. Її по-різному називали, по-різному трактували, проте «навчання для усіх» вивчається не перший рік. Останнє десятиліття такі вітчизняні науковці як В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко присвячують свої праці дослідженню проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Мета статті – теоретично обґрунтувати і розкрити методи формування пізнавальної діяльності в учнів з особливими освітніми потребами (ООП) під час науково-дослідної роботи на уроках природничого циклу.

Основний виклад матеріалу. Закон України «Про загальну середню освіту» визначає, що інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України

щодо доступу осіб з ООП до освітніх послуг» Стаття 16). Тобто до категорії таких осіб можуть підпадати не тільки учні з інвалідністю, а й внутрішньо переміщені особи, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, особи, які здобувають спеціалізовану освіту або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів, учні з особливими мовними освітніми потребами (наприклад, ті, які здобувають загальну середню освіту мовами, що не належать до слов'янської групи мов) тощо.

Організація інклюзивного навчання визначена у документах Концепція розвитку інклюзивного навчання (наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912) Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872) План заходів, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів (наказ МОН України від 14.06. 2013р. № 768) Заходи щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року (наказ МОН України від 23.07. 2013р. № 1034).

Які умови повинні бути створені для організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в навчальному закладі? Доступність будівель і приміщень, використання відповідних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками або особами, які їх замінюють. Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, в якому можуть бути створені навчальна, ігрова, сенсорна зони, зона релаксації.

Основними концепціями, що сприяють формуванню пізнавальної діяльності учнів є: Концепція універсального дизайну та Концепція навчання, орієнтованого на освітні потреби учнів.

Універсальний дизайн має простежуватись у всіх аспектах організації навчального процесу в інклюзивному середовищі. Диференційоване викладання безпосередньо пов'язане з універсальним дизайном та універсальною моделлю навчання (УМН), оскільки надає засоби для навчання учнів з широким діапазоном потреб та є універсальною практикою для всього учнівського колективу. Універсальна модель навчання спрямована на створення навчальних програм, що мають бути гнучкі й урахувати потреби всіх учнів. УМН зосереджує увагу на обираних цілях, методів, механізмів оцінювання та навчальних матеріалів таким чином, щоб звести до мінімуму існуючі бар'єри та забезпечити максимальну гнучкість навчального процесу. Проектування педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі для диференційованого викладання, де ключовими є позиції, що об'єднують універсальний дизайн з попередньою та наступними теоріями: а) оскільки кожен мозок має унікальні моделі розвитку, всі учні навчаються по-різному; б) учні навчаються краще, якщо вони залучені до вивчення цікавого для них навчального матеріалу.

Концепція навчання, орієнтованого на освітні потреби дітей, в якій закладено ключові ідеї особистісно орієнтованого навчання, передбачає організацію навчальної діяльності таким чином, щоб процес пізнання відбувався шляхом моделювання навчального середовища, інтенсивного практичного навчання, надання педагогом допомоги (з поступовим її зменшенням) та спрямування учнів, аби стимулювати розвиток їхньої самостійності.

Тісно пов'язаний з універсальним дизайном, концепцією навчання, орієнтованого на освітні потреби учнів, когнітивними теоріями, теорією Л. Виготського про зону найближчого розвитку та ін. діяльнісний підхід (Гіфорд та Енед, 1999). Цей підхід орієнтує на планування гнучких навчальних видів діяльності (зокрема у взаємодії з іншими), що враховують індивідуальні особливості учня, а також прогнозовані навчальні результати. Саме взаємодія у діяльності поступово просуває учня від стадії простого залучення й участі у процесі певної діяльності до незалежної та самостійної роботи.

Використання цього підходу забезпечує учням право вибору під час навчання (наприклад, можливість вибору джерел отримання базової інформації з певної теми, способів дослідження та вивчення теми, способів демонстрації набутих навичок та знань тощо). У процесі такої діяльності учням має надаватися адекватна підтримка (ресурси: людські, матеріальні та ін.), що є частиною соціальної взаємодії та інструментом полегшення навчання (Колупаєва, 2019, с. 37-39).

Щоб забезпечити ефективне інклюзивне навчання необхідна спеціальна підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів. Метою такої підготовки є оволодіння педагогами загальноосвітніх шкіл (дошкільних закладів) основними методами диференційованого та спільного викладання, сучасними методиками оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей тощо, ефективними стратегіями командної співпраці фахівців тощо.

У підготовці вчителя та навчального закладу до навчання дітей з ООП необхідними є розробка й подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення (індивідуальних навчальних планів, спеціальних програм, підручників і дидактичних засобів, враховуючи вимоги особистісно-діяльнісного підходу в освіті дітей з порушеннями психофізичного розвитку, ефективних технологій навчання та викладання, придатних для поліморфного контингенту учнів).

Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами відбувається у процесі всієї навчально-виховної роботи школи, на тому навчальному матеріалі, який є сенсом навчання.

Вивчення природничих наук допомагає дітям краще зрозуміти як влаштований світ, його закони. А найкраще засвоєння та поглиблення знань відбувається під час пізнавально-дослідницької роботи учнів.

Пізнавально-дослідницька діяльність зароджується ще в ранньому дитинстві, спочатку будучи як ніби безцільне експериментування з речами, в ході якого диференціюється сприйняття, виникає найпростіша категоризація предметів за кольором, формою, призначенням, освоюються сенсорні еталони, прості дії.

У результаті пізнавально-дослідницької діяльності в дітей формуються елементарні навички дослідницької роботи, виникає посилений інтерес до природи, оптимізується розумова активність, діти опановують знання, які належать до різних явищ існування природного довкілля, розвивається увага та впевненість у своїх силах і здібностях (Карук, 2019). Роль педагога полягає у своєчасному виявленні та розвитку інтересів учнів. Також можливе залучення таких дітей до наукової роботи. Участь дітей в експериментах та дослідах розширює кругозір, сприяє збагаченню власного досвіду та саморозвитку.

Завдання пізнавально-дослідницької діяльності:

- допомогти дітям правильно орієнтуватися у формуванні активності пізнавальних інтересів в ознайомленні з природою;
- сприяти формуванню колективної думки і критичної оцінки щодо фактів негативного ставлення до природи;
- формувати практичні уміння та навички активної пізнавальної діяльності, моральні якості, які вивчаються в умовах колективних видів діяльності (Карук, 2019).

Чи можна залучати дітей з ООП до науково-дослідної роботи на уроках природничого циклу? Так, можна і, навіть, потрібно. Діти з особливими освітніми потребами не є виключенням, адже доручення якогось завдання цим учням навпаки може посприяти їхній соціалізації, наприклад при груповій роботі. Також це дає їм впевненість в собі «ми також можемо робити те, що і інші і виконувати свою роботу не гірше за інших». Тому правильна організація такої роботи вчителем, відіграє важливу роль, яка забезпечує успішне виконання учнями з інклюзією поставлені перед ними задачі. Але слід пам'ятати, що в ніякому разі не можна змушувати дітей до виконання таких робіт, все повинно бути на добровільній основі.

Майбутньому учителю природничих наук варто запам'ятати, що сам діагноз хвороби не дасть йому достатньо корисної інформації, яку б вони могли використати в організації навчально-виховного процесу. Педагогам потрібна інформація про особистісні якості і здібності дитини, ще більше вони потребують інформацію про реальний досвід навчання дітей та їх участь в освітньому процесі. «Діти з однаковим діагнозом будуть відрізнятися між собою щодо їх здібності взаємодіяти з іншими дітьми, навчатися і адаптуватися до різних конкретних вимог у класі.

Короткі характеристики особливостей дітей з певними освітніми потребами, на які необхідно звернути увагу при організації навчально-виховного процесу:

- диспраксія – форма порушення, яка впливає на координацію дрібної і великої моторики у дітей і викликає проблеми у плануванні, організації і виконанні дій у правильному порядку, а також в артикуляції, мовленні, процесах сприйняття та мислення. Проявами диспраксії є ускладнення в концентрації уваги, малюванні, погане запам'ятовування, нерозуміння певних понять;
- синдром дефіциту уваги і гіперактивність - дефіцит уваги проявляється в неспроможності зосереджуватися при виконанні завдань, такі діти легко відволікаються та припускаються помилок через неуважність; гіперактивність проявляється у надмірній активності на моторному та вербальному рівнях;
- аутисти не виявляють бажання спілкуватися, не дивляться в очі співрозмовника часто повторюють одне і теж, вставляють репліки, що не стосуються теми. Такі діти сприймають всю інформацію буквально і не спроможні її узагальнювати. Вони дуже чуттєві до змін у оточенні та розпорядку, наявності шуму присутності багатьох сторонніх людей;
- заїкання є одним з найбільш складних і тривалих порушень мовлення. Педагогічне визначення – це порушення темпу, ритму, плавності мовлення судового характеру. Психологічне визначення – порушення мовлення з переважаючим порушенням його комунікативної функції. Судоми виникають лише під час продукування мовлення;
- вади слуху дедалі частіше батьки вирішують віддати свою дитину, яка має порушення слуху, до масової школи. Головна проблема для таких дітей – отримання інформації в тому ж обсязі, що й решта учнів. Найкраще, аби дітям цієї категорії у звичайній школі допомагали навчатися сурдопедагоги чи сурдоперекладачі. Але, ймовірно, до звичайної школи прийде дитина, яка вже володіє навичками спілкування: може говорити, трохи чути і читати з губ;
- вади зору можуть бути різними, як часткові так і повної втрати функції. Для цієї групи вчителів необхідно врахувати таку особливість, що враження цього аналізатора, як правило, буде компенсуватися

іншим аналізатором. У таких учнів добре розвинений слух і це обов'язково необхідно використати при викладанні такого специфічного предмету як біологія.

Отже, в залежності від психічно-фізичного стану і можливостей дитини підбираються завдання, які дитина зможе осилити. Адже успішне виконання поставлених перед учнем задач, надихатиме його до нових звершень, сприятиме покращенню емоційного стану, а невдачі, можуть призвести до розпачу, що особливо небажано для дітей з психічно-фізичними порушеннями.

Займатися науково-дослідною роботою можна як в урочний, так і позаурочний час.

Відтак, одним із нових типів уроків у педагогічній практиці є урок-мандрівка. Особливість цих занять полягає в тому, що їх можна проводити як в умовах класного приміщення (заочні мандрівки: урок-екскурсія, урок-подорож), так і поза ним (очні мандрівки: урок-екскурсія, урок-марафон). Під час таких уроків можна проводити спостереження за певними об'єктами природи (наприклад, фенологічні спостереження). Однією з переваг цього методу є доступність і легкість його виконання, без надмірних фізичних навантажень.

Пізнавальними є уроки-досліди. Дослід, як метод навчання, є способом взаємозв'язаної діяльності вчителя і учнів: учитель управляє (організовує, планує, контролює, стимулює, коригує та аналізує) діяльністю учнів, спрямовує на вивчення предметів і явищ природи у спеціально створених умовах шляхом зміни об'єктів або умов їх існування з використанням відповідних приладів і матеріалів.

При проведенні досліджень вирішуються навчальні, виробничі та наукові завдання. Дослідницька робота безпосередньо проводиться як в умовах природних об'єктів, так і на навчально-дослідній ділянці, в теплиці, лабораторіях. Виконуючи нескладні дослід з рослинами, наприклад, дослідження біологічної характеристики певних груп рослин, вони закріплюють, розширюють і поглиблюють знання, отримані на заняттях, пізнають рослинні організми, опановують методами управління їх зростанням і розвитком, набувають вміння і навички у вирощуванні рослин, долучаються до колективної праці.

Основними формами навчальної роботи є:

- науково-дослідна робота, як складова навчального процесу: повідомлення, доповіді, реферати, учнівські проекти;
- науково-дослідна робота, що доповнює навчальний процес: факультативи, спецкурси, гуртки та ін.;
- науково-дослідна робота, що здійснюється паралельно навчальному процесі: конкурси-захисти науково-дослідних робіт Малої академії наук різного рівня, турніри та олімпіади.

Під час науково-дослідної роботи на уроках природничого циклу можна застосовувати такі форми організації навчання:

- індивідуальна коли учень з особливими освітніми процесами може самостійно виконувати роботу, але вчитель допомагає скеровувати його в правильному руслі;
- групова сприяє розвитку навиків комунікації та взаємодії дитини з особливими освітніми процесами з іншими учнями.

Але при груповій формі організації навчання слід звернути увагу на деякі моменти.

Команди для проектів чи спільної роботи формуються відповідно до сильних сторін і потреб дитини. Враховуються стилі та методи навчання, яким надає перевагу конкретний учень (кінестетичний, зоровий, слуховий типи), також здібності, які розвинені, та які комунікативні чи пізнавальні навички сформовані або відсутні. Деяким людям може знадобитися сенсорна інтеграція, але іншим може знадобитися відпочинок під час сенсорного перевантаження. При труднощах із соціальною взаємодією діти з особливими освітніми потребами не завжди можуть пояснити, що саме можна зробити для її покращення у колективі. Тому вчителі повинні давати приклад і показувати учням, як взаємодіяти, враховуючи інтереси всіх членів команди.

Висновки. Отже, інклюзивна освіта – це створення в спільному просторі особливого підходу до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Цей підхід передбачає додаткові елементи навчального процесу – індивідуальний план розвитку дитини, спеціально облаштоване місце та належні умови для неї. Правильно організований педагогом навчально-виховний процес позитивно сприяє на розвиток учнів. А залучення дітей з особливими освітніми потребами до науково-дослідної роботи активізує їх пізнавальну і творчу діяльність, розвиває навички комунікації, взаємодії, а також сприяє профорієнтації учнів. Але дослідницька робота, тільки тоді приносить користь, коли вона проводиться методично правильно і діти усвідомлюють результати своєї праці.

Список використаних джерел

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг». Ст. 16. Інклюзивне навчання. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text>

- Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні.* Взято з http://osvitportal.loda.gov.ua/inklyuzivna_osvita_dlya_ditey_z_osoblyvymy_potreba_my_v_ukraini
- Інклюзивне навчання. Статистичні дані.* Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
- Карук І. В. (2019). Пізнавально-дослідницька діяльність з дітьми раннього дошкільного віку. *Молодий вчений*, 5.2 (69.2). Взято з <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.2/30.pdf>
- Колупаєва, А. А. (2019). *Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посіб.* Харків: Ранок.
- Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 н.р.* Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inklyuzivne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>
- Підготовка майбутнього вчителя біології до роботи в інклюзивних класах.* (2021). Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з галузі «Професійна освіта». Взято з <https://science.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Inclusive-education-1.pdf>

References

- Inklyuzivna osvita dlia ditei z osoblyvymy potrebamy v Ukraini [Inclusive education for children with special needs in Ukraine].* Retrieved from http://osvitportal.loda.gov.ua/inklyuzivna_osvita_dlya_ditey_z_osoblyvymy_potreba_my_v_ukraini [in Ukrainian].
- Inklyuzivne navchannia. Statystichni dani [Inclusive education. Statistics].* Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> [in Ukrainian].
- Karuk, I. V. (2019). Piznavalno-doslidnytska diialnist z ditmy rannoho doshkilnoho viku [Cognitive research activities with children of early preschool age]. *Molody vchenyi [Young scientist]*, 5.2 (69.2). Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.2/30.pdf> [in Ukrainian].
- Kolupaieva, A. A. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitimy potrebamy v inklyuzivnomu seredovishchi [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]: navchalno-metodychnyi posibnyk.* Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
- Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvitimy potrebamy v zakladakh osvity v 2019/2020 n.r. [Methodical recommendations on the organization of training of persons with special educational needs in educational institutions in 2019/2020 academic year].* Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inklyuzivne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf> [in Ukrainian].
- Pidhotovka maibutnoho vchytelia biolohii do roboty v inklyuzyvykh klasakh [Preparing future biology teachers to work in inclusive classrooms].* (2021). Vseukrainskyi konkurs studentskykh naukovykh robot z haluzi «Profesiina osvita». Retrieved from <https://science.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Inclusive-education-1.pdf> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo dostupu osib z osoblyvymy osvitimy potrebamy do osvitykh posluh» [Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Access of Persons with Special Educational Needs to Educational Services"].* Statia 16. Inklyuzivne navchannia. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text> [in Ukrainian].

BARANNIK N., DYACHENKO-BOGUN M.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

FORMATION OF COGNITIVE ACTIVITY IN STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (SEN) DURING RESEARCH WORK IN THE LESSONS OF THE NATURAL CYCLE

The article analyzes the importance of research work in the natural sciences in the formation of cognitive activity of students with special educational processes, as well as the organization of the educational process for such children. The essence of inclusive education is revealed. Emphasis is also placed on the fact that in recent years there is a growing need to train teachers and educational institutions to teach children with SEN, development and further improvement of educational and methodological support (individual curricula, special programs, textbooks and teaching aids, taking into account personal requirements). activity approach in education of children with psychophysical development disorders, effective teaching and learning technologies suitable for polymorphic contingent of students), creation of special conditions (availability of buildings and premises, use of appropriate forms and methods of educational work, psychological and pedagogical support, cooperation with parents or persons replacing them, providing a child with special educational needs with psychological and pedagogical correctional assistance). A brief description of the characteristics of children with certain educational needs, which need to pay attention to the teacher in the organization of the

educational process. It also describes the need to involve children with SEN in research work in natural sciences that contribute to the understanding of the essence of the world. As a result of such work, students' cognitive and creative activities are intensified, communication and interaction skills are developed, and it also helps to determine students' career guidance.

Keywords: *cognitive activity, research work, special educational needs, inclusive education, educational process*

Стаття надійшла до редакції 05.04.2022 р.

УДК 373.5.018.8:0/9 – 378.015.31

DOI <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264247>

ОЛЕНА БІДА

ORCID ID 0000-0002-0448-0852

АНТОНІНА ЧИЧУК

ORCID ID 0000-0002-9982-3634

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегово

ОЛЕКСАНДР КУЧАЙ

ORCID ID 0000-0002-9468-0486

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВІТАЛІЙ ГОНЧАРУК

ORCID ID 0000-0002-3977-3612

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ТЕТЯНА КУЧАЙ

ORCID ID 0000-0003-3518-2767

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегово

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Розкрито сутність поняття «екологічна компетентність» та здійснено обґрунтування структурних компонентів формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології. Визначено три рівні сформованості екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін: низький – неусвідомлена мимовільна некомпетентність, середній – усвідомлена довільна некомпетентність, високий – усвідомлена довільна компетентність.

Подано концепцію формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології, яка охоплює мету, завдання, принципи, методологічні підходи, зміст, педагогічні умови розвитку й реалізації досліджуваної здатності у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: *екологічна компетентність, формування екологічної компетентності, вчителі біології, екологічно орієнтоване середовище, рівні сформованості екологічної компетентності, професійна підготовка*

Постановка проблеми. Екологічна безпека суспільства тісно пов'язана з рівнем освіченості, культури та вихованості його людей. На міжнародному рівні постала проблема розширення, вдосконалення і модернізації всієї системи екологічної освіти і виховання на принципах неперервності, системності і систематичності; переходу від споживацького, антропоцентричного підходу до вивчення природи до екоцентристського, усвідомлення цінності природи та своєї відповідальності за стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей. Ключовою фігурою у формуванні екологічної компетенції майбутніх поколінь був, є, і залишається учитель. Тому фахова підготовка студентів – майбутніх учителів, їх екологічна освіта, культура, готовність до природоохоронної та